

3. Закон України «Про туризм» // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – Ст. 241.
4. Про мови в Українській РСР : закон України в редакції від 01.04.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
5. Венецька М.В. Фізична особа як суб'єкт підприємницької діяльності // Цивільне право України: Підруч.: У двох томах / За заг. ред. Я.М.Шевченко. – Т.1. Загальна частина. – К.: Видавничий дім «InFOre», 2003. – С.137-142.
6. Полікарпов І. С. Товарна інформація : підручник / І. С. Полікарпов, О. В. Шумський. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 616 с.

Гудима Марія Мирославівна. Право туриста на інформацію: недоліки законодавчого регулювання

У статті досліджуються питання права туриста на інформацію у ракурсі захисту прав споживачів туристичних послуг; проблеми та прогалини спеціального законодавчого регулювання даного питання та пов'язані з цим негативні наслідки для споживачів туристичних послуг.

Ключові слова: інформація, турист, споживач туристичних послуг, договір про надання туристичних послуг.

Гудыма Мария Мирославовна. Право туриста на информацию: недостатки законодательного регулирования

В статье исследуются вопросы права туриста на информацию в ракурсе защиты прав потребителей туристических услуг, проблемы и пробелы специального законодательного регулирования данного вопроса и связанные с этим негативные последствия для потребителей туристических услуг.

Ключевые слова: информация, турист, потребитель туристических услуг, договор о предоставлении туристических услуг.

Maria Gudyma. Tourist right to information: defects of the legal regulation

This article researches the question of tourist right to information as a part of consumer right protection of tourist services; problems and loopholes of a specific legal regulation of this issue and the associated negative consequences for consumers of tourism services.

Key words: information, tourist, consumer of tourist services, contract for travel services.

ГУДИМА МИРОСЛАВА МИРОСЛАВІВНА

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОГОВІРНОГО ОФОРМЛЕННЯ ПОСЕ- РЕДНИЦЬКИХ ВІДНОСИН В ТУРИЗМІ

УДК 347.72.036.4

Актуальність теми. Посередницька ланка дуже важлива в сфері туризму, адже на ринку туристичних послуг діють два основних суб'єкти – туроператори та турагенти. Туроператори, виступаючи як організатори туристичних поїздок, туристичні послуги можуть реалізовувати безпосередньо споживачам – туристам, хоча більшу частку туристичних послуг вони реалізують саме через посередників – турагентів. При цьому туристичні агенти самостійно не комплектують туристичні послуги, а виступають як посередники між туристичними операторами та туристами на підставі посередницьких договорів. Саме в питанні договірного оформлення цих посередницьких відносин виникають де-

які складнощі, тим паче не спрощує вирішення вказаного питання відсутність однозначного розуміння інституту посередництва в правовій доктрині, зокрема залишаються без відповіді запитання, що таке посередництво, якою є його правова природа, які саме дії (фактичні та/або юридичні) складають зміст посередницької діяльності. Все це обумовлює актуальність дослідження обраної теми.

Мета статті: здійснити дослідження правового оформлення відносин між туроператорами і турагентами та проаналізувати можливі договірні конструкції їх врегулювання.

Ступінь наукової розробки. Не дивлячись на наявні глибокі дослідження туроператорської та турагентської діяльності ученими-економістами такими як А.Х. Абуков, В.І. Азар, В.М. Біржаков, В.В. Дворніченко, В.А. Квартальнов, В.І. Сенін, правовим проблемам взаємовідносин туроператора та турагента присвячено надостатню увагу в науковій літературі, натомість в Російській Федерації дана проблема досліджена значно ретельніше. Серед досліджень, які в тій чи іншій мірі торкаються даного питання необхідно зазначити роботи, що присвячені загальним питанням цивільно-правового регулювання туристичної діяльності в Росії (Щенникової Л.В., Е.Л. Писаревського, Ю.А. Лененова, О.В. Ткаченко і ін.), договору про надання туристичних послуг (Г.І. Тархова, В.М. Лебедева, Н.В. Сірік, А.Н. Ошнокова, К.С. Свірідова, А.Е. Толстої, С.Л. Солюйова).

Основний матеріал. Розгляд вказаної проблематики слід розпочати з акцентування на тому, що в правовій доктрині на сьогодні відсутнє однозначне розуміння інституту посередництва. Якщо за першим підходом суть посередництва зводиться лише до вчинення фактичних дій, а за другим – лише до вчинення юридичних дій, то за третім підходом посередництво може мати місце як у формі вчинення дій фактичного характеру, так і у формі вчинення дій юридичного характеру. Не вдаючись у поглиблений аналіз правової природи посередництва, вважаємо доцільним підтримати позицію тих авторів, які є прихильниками саме третього підходу. На думку А.В. Сторова, сутність категорії посередництва полягає в самостійній діяльності особи, яка виступає в чужих інтересах, що полягає в підготовці та укладенні договору для зацікавленої особи, або ж здійснюється у вигляді надання сприяння при укладенні такого договору. При цьому діяльність, що включає в себе укладення договору для зацікавленої особи, автор називає юридичним посередництвом, а діяльність, пов'язану лише зі сприянням при його укладенні – фактичним посередництвом. Г.І. Сальнікова робить висновок, що посередництво в правовому сенсі можна визначити як підприємницьку діяльність юридичних та фізичних осіб (посередників), спрямовану на сприяння вступу клієнта у правовідносини з третіми особами шляхом вчинення посередником дій юридичного і фактичного характеру, здійснювану як від свого імені, так і від імені, за рахунок і в інтересах клієнта [7, с.4-6; с.10-11]. В.А. Васильєва визначає посередництво як правовий інститут, що регулює відносини у сфері надання послуг, спрямоване на сприяння у встановленні правових зв'язків між клієнтами шляхом здійснення посередником правомірних дій юридичного і/або фактичного характеру [2, с. 44].

Законодавством не передбачено ніяких обмежень щодо роду та характеру дій, здійснюваних турагентом. Здебільшого, діяльність турагента виражається у сприянні туроператорові в укладенні з туристами договорів про надання туристичних послуг та безпосередньому їх укладенні (юридичні дії), а також у здійсненні просування туристичних послуг туроператора, надання інших послуг, пов'язаних з туристичним обслуговуванням, за винятком організації самої подорожі (фактичні дії). Таким чином, вважаємо, що посередництво в туристичній діяльності може бути фактичним, юридичним або змішаним, залежно від того, які дії (фактичні, юридичні або ж ті та інші в сукупності) становлять собою предмет діяльності посередника. Взаємовідносини між туроператором і турагентом, а також характер вчинюваних посередником дій залежатиме від договору, який між ними укладається та від об'єму обов'язків, що ним покладаються на турагента.

Туристичні агентства щоб реалізовувати туристичні послуги повинні укласти посередницькі договори з туроператорами. До посередницьких слід відносити: договір комісії, договір доручення, агентський договір. З.А. Балченко розглядає ще й договір купівлі-продажу. При чому, даючи останньому таке визначення: договір купівлі-продажу - договір, за яким одна сторона (продавець) зобов'язується надати послуги іншій стороні (покупцю), а покупець зобов'язується прийняти ці послуги і сплатити за них певну суму грошей [1, С. 33-34]. Вважаємо, що з цивільничої точки зору до послуг застосовувати договір купівлі-продажу взагалі не припустимо, предметом останнього є майно (товар), а не послуга, це абсолютно різні об'єкти цивільних прав. Тому віднесення договору купівлі-продажу до вказаної групи договорів є недоцільним.

На підставі аналізу договорів, які використовуються в практиці туристичного бізнесу, можна прийти до висновку, що правовідносини між туроператорами і турагентами найчастіше на практиці будуються за моделлю агентського договору, договору доручення та договору комісії, хоча також існують змішані договори, які одночасно включають в себе моделі вищезгаданих договорів.

Якщо укладається договір доручення, то туроператор виступає як довіритель, що доручає турагенту діяльність з просування і реалізації комплексу туристичних послуг. В цьому випадку турагент діє від імені туроператора. Укладаючи агентський договір, туроператор дає доручення агентові на здійснення юридичних та інших дій в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє (туроператора). Якщо ж у відносинах між туроператором і турагентом діє договір комісії, то турагент зобов'язується за дорученням другої сторони туроператора за плату вчинити один або кілька правочинів від свого імені, але за рахунок туроператора, тому зобов'язання перед споживачем покладаються на турагента, оскільки в цьому випадку саме він від свого імені укладає договори з туристами.

З теоретичної точки зору права й обов'язки, відповідальність сторін та інші умови договору між туроператором та турагентом визначаються відповідно до загальних положень про агентський договір, якщо інше не передбачено договором між ними. Таку диспозитивну норму містить Закон України "Про туризм" (ст. 20). Деякі автори [3, С. 4; 4, С. 128] вважають, що для оформлення відносин

між туроператором та турагентом можуть застосовуватись договори доручення та комісії. В якості аргументів, колектив авторів на чолі з А.Т. Матвієнком наводять той факт, що турагент може здійснювати виключно посередницьку діяльність, а праввідносини, що виникають між сторонами з використанням договорів доручення та комісії також за своєю природою є посередницькими [4, С. 128].

Інший автор, М. Лесик, обґрунтовуючи доцільність використання договорів комісії, наводить той факт, що сторони відповідно до Закону України "Про туризм" мають право передбачити в договорі між ними інші положення, ніж ті, які містить Господарський кодекс України щодо агентських договорів [3, С. 4-5].

Хоча на думку Е.Л. Писаревського, застосування договору комісії і агентського договору у відносинах між туроператорами і турагентами практично виключено, і пов'язано це з правовою природою договорів комісії і надання послуг [6, С. 54]. Аналогічної точки зору дотримується А.Н. Ошников. Предметом договору на туристичне обслуговування є послуга, яка невіддільна від джерела її надання - виконавця (туроператора і його контрагентів - третіх осіб). Предметом договору комісії є здійснення комісіонером (турагентом) одного або декількох правочинів від свого імені, але за рахунок комітента (туроператора). Звідси слідує основний обов'язок комісіонера - перейняття комісіонером на себе прав і обов'язків за договором на туристичне обслуговування і, отже, відповідальності перед туристом за його порушення [5, С. 63-64].

Історично змістом діяльності комісіонера було здійснення товарообмінних правочинів. Тому механічне перенесення конструкції договору комісії на сферу послуг, на думку Е.Л. Писаревського, не враховує їх (послуг) специфіки: товар існує об'єктивно, послуги ж – невіддільні від виконавця і не можуть існувати поза ним. Турагент у відносинах з туристом «заміщає» собою туроператора, що фактично нівелює його агентський статус, і він перетворюється на квазі-туроператора, проте з обмеженим набором повноважень, а також засобів дії на безпосередніх виробників (виконавців) послуг [6, С. 55].

Дана точка зору представляється спірною, оскільки відповідно до ст. 902 ЦК України виконавець зобов'язаний надати послуги особисто, якщо інше не передбачене договором про надання послуг. Диспозитивність цієї норми дає нам можливість стверджувати, що послуги не є аж на стільки невіддільні від виконавця. На нашу думку, необхідним є закріплення у вітчизняному законодавстві про туризм норми, яка вже міститься в російському законодавстві, і передбачає право туриста вимагати від туроператора або турагента надання йому всіх послуг, що входять в комплексну туристичну послугу, незалежно від того, з ким безпосередньо був укладений договір. Уявляється, що дане положення потрібно ввести з метою захисту інтересів туриста, з тим аби він міг пред'являти вимоги про надання послуг, а також претензії до якості послуг безпосередньо тій особі, з якою він уклав договір про надання туристичних послуг, і не повинен був розпитувати суб'єкта, який сформував відповідний комплекс туристичних послуг, а тим паче безпосередніх виконавців окремих послуг. При цьому турагент, наприклад, що відшкодував туристові збитки, викликані невиконанням або неякісним виконанням туристичної послуги, матиме право стягнути сплачену

суму з туроператора в порядку регресу. Таким чином, при закріпленні такої умови, діючи в рамках договору комісії, турагент зовсім не перетворюватиметься на «квазі-туроператора» з обмеженим набором повноважень у відносинах з туристом, оскільки надаватиме туристові набір послуг, що входять в предмет договору про надання турпослуг, а комплектування послуг забезпечуватиме туроператор відповідно до вимог чинного законодавства, але при невідповідності останніх вимогам до якості, передбачених договором, турист матиме можливість пред'явити претензії безпосередньо до турагента, з яким і укладався договір про надання туристичних послуг.

Тому у випадках, коли турагент є представником туроператора на підставі договору комісії в договорі про надання туристичних послуг, туроператор і турагент в останньому договорі виступають для туриста як єдиний учасник. Хоча при введенні в законодавство, запропонованої нами норми, з практичної точки зору для туриста це не матиме суттєвого значення. Відносини, які виникають між туроператором і турагентом на підставі посередницьких договорів є внутрішніми відносинами в порівнянні із відносинами зовнішніми - між туристичною фірмою та туристом.

Таким чином, ми підтримуємо позицію про необхідність закріплення у вітчизняному законодавстві про туризм норми, яка передбачатиме право туриста пред'являти претензії безпосередньо до суб'єкта з яким він уклав договір, що на нашу думку з метою захисту прав туриста є вкрай необхідним. І тоді внутрішні посередницькі відносини туроператора та турагента зможуть оформлюватись не лише не лише агентським договором та договором доручення, але й договором комісії, і при чому застосування останнього не матиме негативних наслідків для туриста.

Виходячи з можливості застосування всіх трьох видів перелічених договорів, все ж нам уявляється, що найбільш підходящим для врегулювання відносин між туроператором та турагентом є агентський договір, адже саме він на відміну від інших посередницьких договорів, наділяє агента значно ширшим арсеналом дій (і фактичного, і юридичного характеру), а як нами було обгрунтовано на початку, посередництво в туризмі характеризується можливістю вчинення турагентом дій як юридичного, так і фактичного характеру.

1. Балченко З.А. *Бухгалтерський облік в туризмі і готелях України: [Навчальний посібник]* / З.А. Балченко – К.: КУТЕП, 2006. – 232 с.
2. Васильєва В.А. *Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг: [Монографія]* / В.А.Васильєва. - Івано-Франківськ: ВДВ ЦПТ Прикарпатського національного університету ім.В.Стефаніка, 2006. – 345с.
3. Лесик М. *Договор комиссии в туристической деятельности: проблемные вопросы и новации законодательства* / Максим Лесик // *Новости турбизнеса.* – 2004. - № 16 (18). – С. 4 – 5.
4. Матвієнко А.Т. *Науково-практичний коментар до Закону України „Про туризм”* / [Матвієнко А.Т., Приячук І.В., Лесик М.А., Андрійцев В.В.] - К.: *Науково-дослідний інститут туризму та курортів*, 2006 – 212 с.
5. Ошиоков А.Н. *Гражданско-правовые договоры в сфере международного туризма: [дисс... кандидата юрид. наук].* - Москва, 2002. – 174 с.

6. Писаревский Е.Л. Положение о лицензировании туроператорской деятельности. Положение о лицензировании турагентской деятельности: : [Научно-практический комментарий] / Е.Л. Писаревский - М.: ИГ «Юрист», 2002. – 128 с.
7. Сальнікова Г.І. Правове регулювання посередництва у підприємницькій діяльності: [автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид.наук: 12.00.03] / Г.І.Сальнікова.- Харків, 2003.- 21 с.

Гудима Мирослава. Деякі аспекти договірної оформлення посередницьких відносин в туризмі

У даній статті здійснюється аналіз правового оформлення посередницьких відносин в туристичній діяльності, досліджуються різноманітні можливі договірні конструкції для врегулювання відносин між туроператорами і турагентами, з'ясовано їх особливості, проведено співвідношення, і запропоновано деякі новели для вдосконалення вітчизняного законодавства у сфері туризму, яке стосується зазначених відносин, які б сприяли оптимальної захисту прав туриста.

Ключові слова: посередництво, посередницькі договори, договір комісії, договір доручення, агентські договори.

Гудыма Мирослава. Некоторые аспекты договорного оформления посреднических отношений в туризме

В данной статье осуществляется анализ правового оформления посреднических отношений в туристической деятельности, исследуются разнообразные возможные договорные конструкции для урегулирования отношений между туроператорами и турагентами, выяснено их особенности, проведено соотношение, и предложено некоторые новеллы для совершенствования отечественного законодательства в сфере туризма, которое касается указанных отношений, какие бы способствовали оптимальной защите прав туриста.

Ключевые слова: посредничество, посреднические договоры, договор комиссии, договор поручение, агентские договоры.

Myroslava Gudyma. Some aspects of the contractual formulation of agency relationship in tourism.

This article analyzes the legal registration of agency relationship in tourist activities, researches various possible structures for contract settlement between tour operators and travel agents, determines their features, held value, and proposed some innovations to improve national legislation in the field of tourism, regarding these relationships that would help more effective protection of tourists.

Key words: mediation, the mediation agreement, the contract of commission, contract of agency (engagement agreement), agency agreement.

ЗВАРИЧ Ж.І.

ЗАРОДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ФОТОГРАФІЧНИХ ТВОРІВ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

УДК 347.78: 347. 783

Науково-технічний прогрес людства зумовлює виникнення нових об'єктів, що швидко стають звичними елементами повсякденного життя суспільства.